

УДК 330.341.46:338.22

Верланов Ю.Ю., Нетудихата К.Л., Миколаївський державний гуманітарний ім. Петра Могили

Міжрегіональна динаміка в Україні: політико-економічний аспект

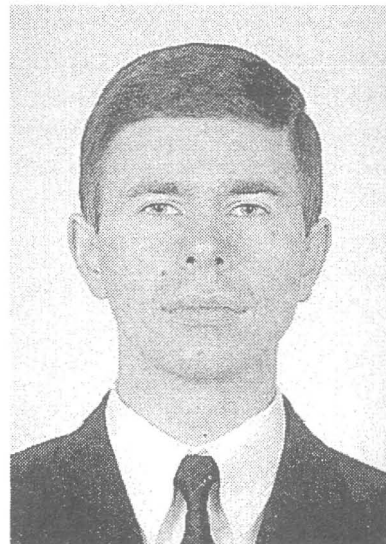
У статті розглянуто чинники політико-економічного сепаратизму в Україні, проаналізовано його культурно-історичні передумови. Проведений емпіричний аналіз міжрегіональної динаміки, подана оцінка впливу Росії на формування регіональних груп, розглянуті можливі сценарії міжрегіональної динаміки.

The factors of political and economical separatism in Ukraine are considered; the cultural and historical pre-conditions of it are analyzed. Interregional dynamics is empirically tested; Russia impact on regional groups formation in Ukraine is considered and possible scenaria of inter regional dynamics are proposed.

Верланов Юрій Юрійович – декан факультету економічних наук МДГУ, к.е.н., доцент. Коло наукових інтересів – соціально-економічні проблеми перехідної економіки та регіонального розвитку (зліва).

Нетудихата Костянтин Леонтійович – викладач факультету економічних наук МДГУ. Коло наукових інтересів – теорія і практика економічного розвитку регіонів, інституційний розвиток країн перехідної економіки (справа).

Процеси трансформації достатньо складні та багатоаспектні. Однією з їх особливостей є те, що деякі явища соціально-економічного характеру, які безумовно присутні у світовій історії, набувають тут специфічних якостей. Те, що раніше навіть не приймалося до уваги, у трансформаційних економіках посилюється настільки, що може проявитися як важливий чинник геополітичних змін. Незаперечно, що рушійні сили таких процесів мають враховуватися при формуванні економічної політики країни.

В Україні, на фоні тривалої кризи та певної слабкості державних інститутів, спостерігаються відцентрові тенденції регіонального економічного розвитку. Фактично це приводить до формування процесів “клубної” дивергенції. Регіони у пошуках шляхів зміцнення створюють регіональні економічні ареали, які орієнтують вектори своїх інтересів на найбільш сприятливих партнерів, у тому числі і Росію.

Росія об'єктивно залишається помітним політико-економічним центром, який, виходячи насамперед із потужного ядерного потенціалу, наявних сировинно-енергетичних ресурсів і технологічних розробок, зберігає можливість ефективного впливу не лише на українські, євразійські, але й на глобальні геополітичні процеси. Тенденції військово-політичної інтеграції на теренах Договору про колективну безпеку, розвиток економічного та політичного співробітництва в межах Митного Союзу, євразійського Економічного Співтовариства та Союзу Росії та Білорусі можуть розглядатися як свідчення серйозності й тривалості намірів Росії щодо зміцнення своїх позицій на пострадянському просторі.

В аналітичних роботах, присвячених питанням впливу Росії на перебіг трансформаційних процесів в Україні, розглядаються різні аспекти відносин: економічні, політичні, ресурсні, науково-технічні, соціально-культурні тощо [1]. Поза увагою, однак, вони залишають політико-економічне бачення впливу Росії на процеси регіональної дивергенції України. Між тим, передумови такого впливу очевидні. З одного боку, вони обумовлені відчутними відмінностями у менталітеті, соціальних і політичних орієнтаціях населення регіональних ареалів країни, з іншого – трансформацією інститутів, що послаблює механізми взаємної інтеграції регіональних економік.

Метою даної роботи є дослідження передумов, тенденцій дезінтеграції політико-економічного простору України та оцінка факторів впливу на ці

процеси. В основу дослідження покладено наступні гіпотези:

- на початок посткомуністичної трансформації сформувалися соціокультурні та політико-економічні передумови сучасного розвитку територіальних дезінтеграційних процесів;
- посилюються тенденції розшарування українського економічного простору, що обумовлено як особливостями трансформації, так і дією зовнішніх політичних та економічних факторів;
- тиск російського фактора на дезінтеграцію політико-економічного простору є досить суттєвим і сьогодні посилюється на Сході України, у тому числі через проникнення російського капіталу, що створює передумови для зовнішнього контролю над системними перетвореннями в Україні.

Дослідження гіпотез здійснюється на основі аналізу історичних передумов політико-економічної дезінтеграції, аналізу сучасних теоретичних аспектів міжрегіональної динаміки, проведення економетричної оцінки тенденцій розвитку територіальної економічної нерівномірності та аналізу впливу російського вектора на процеси дезінтеграції.

Культурно-історичні аспекти територіальності України

Сьогодні зустрічаються різні погляди на групування регіонів України, у тому числі і офіційний – по економічних районах. Оскільки процеси регіональної дивергенції торкаються практично усіх аспектів життєдіяльності населення, доцільно було б спиратися на класифікацію, яка б враховувала не тільки економічні показники, що обумовлюються демографічними чинниками, соціальним розвитком, рівнем індустріалізації та секторною орієнтацією. Важливо також враховувати культурно-історичні та інституційні фактори. Прикладом саме такої класифікації є результати дослідження, представлені у 1992 році Д. Арелем на щорічних зборах AAASS [2] (табл.1).

На початку Першої світової війни територію сучасної України було поділено між Росією та Австро-Угорщиною. Регіони, за винятком Західної Галичини, знаходилися під владою Росії; Східна та Південна Україна були заселені етнічними росіянами з півночі, які заснували у XIX та на початку XX століть промислові центри “Нової Росії”. Рідною мовою для більшості мешканців цих регіонів являється російська. На Сході етнічні росіяни складають меншість. Разом з цим етнічні українці, що

мешкають тут, є російськомовними, а чимало етнічних росіян “пасивно володіють” українською. Отже, питання етнолінгвістичної спадщини в Україні не є однозначним.

Західноукраїнська область – Галичина – в період між двома світовими війнами входила до складу Польщі. У 1939 році її було приєднано до Радянського Союзу. Переважна більшість населення Західної України складається з етнічних українців з невеликою домішкою угорців та румунів. Домінуючою мовою являється українська. Саме тут етнічний націоналізм набув досить сильного впливу. На Сході, навпаки, для внутрішньої політики став характерним демократичний націоналізм. Винятком є Республіка Крим, що деякою мірою може вважатися особливим випадком. Етнічні росіяни, переселені з Російської Федерації у 1954 році, складають більшість населення Криму. Тому Крим має найменш тривалий соціальний та культурний зв'язок із Києвом, тож саме тут сепаратистські тенденції є найвиразнішими.

Очевидно, що історичні соціокультурні чинники значною мірою впливають на сучасну політичну орієнтацію регіональних груп України [3]. Західна Україна орієнтується на Європу, розглядаючи “повернення до загальноєвропейського” дому як умову посилення незалежності України від Росії. Східна Україна, навпроти, мала тривалий історичний зв'язок з Росією. Завдяки цьому мешканців

Сходу менше лякають тісніші економічні, соціальні та культурні зв'язки з цією країною. Саме східні регіони орієнтовані на відновлення економічних зв'язків з російськими прикордонними регіонами.

Таким чином, соціокультурні передумови територіального розчленування України на початку ХХІ століття закладені досить давно і мають історично стійкі ознаки. Вони безумовно можуть обумовлювати відцентрові тенденції регіональних політико-економічних систем України.

Напередодні проголошення незалежності України, регіони характеризувалися значними регіональними диспропорціями у рівні економічного та промислового розвитку [4]. Шість областей на Сході являються промисловим осереддям країни. Вони забезпечували у 1989 році 48,2% обсягів виробництва і 36,3% ВВП у 1991 році. Західні, Центральні та Південні області економічно слабші, за винятком Львівської, яка була промисловим центром Західної України. Отже, інвестиційна політика Радянського Союзу породила модель, за якою капітальні вкладення в соціальну та економічну сферу різних регіонів України істотно відрізнялися [5]. Як наслідок, значною нерівномірністю характеризується й життєвий рівень: заробітна платня на Заході нижча у порівнянні з іншими регіонами, цінні дотації значніші за обсягами і, як продовження, бюджетна підтримка з Центру переважає у Західних, ніж у Південних та Східних областях.

Таблиця 1

Регіональні групи України

Група	№	Області	Група	№	Області
Західна	1	Чернівецька	Центральна	1	Житомирська
	2	Тернопільська		2	Вінницька
	3	Закарпатська		3	Черкаська
	4	Волинська		4	Чернігівська
	5	Рівненська		5	Київська
	6	Івано-Франківська		6	Полтавська
	7	Львівська		7	Хмельницька
Східна	1	Донецька		8	Кіровоградська
	2	Запорізька		9	Сумська
	3	Луганська	Південна	1	АР Крим
	4	Харківська		2	Миколаївська
	5	Дніпропетровська		3	Одеська
		4		Херсонська	

Фактори політико-економічної дезінтеграції та її основні тенденції по осі Україна-Росія

Розпад тоталітарної системи актуалізує внутрішні джерела дезінтеграції в кожній з новостворених країн. У той же час глобалізаційні процеси призводять до появи нових агентів – регіонів, ТНК, наддержавних об'єднань. Децентралізація та вплив нового світового порядку формують в пострадянських країнах складні тенденції політико-економічного регіонального сепаратизму. Він представляється як прагнення регіонів до затвердження пріоритету своїх інтересів, відокремлення їх від інтересів держави, відособлення управління економічною системою регіону від державного управління.

Сьогодні в Україні спостерігається декілька форм регіонального економічного сепаратизму, що мають наявну або приховану форми: призупинення сплати податків в державний бюджет, адміністративне регулювання норми прибутку для торговельних організацій, адміністративна заборона вивозу продуктів харчування за межі регіону, замикання грошових потоків всередині регіону, створення адміністративних обмежень для інвестицій нерегіонального походження тощо.

Тенденції політичного сепаратизму підтверджуються появою значної кількості регіональних та міжрегіональних партій. Аналіз результатів виборчої кампанії 1998 року показує, що розподіл електорату всіх партій, крім Партії Зелених, має явний регіональний характер [6]. Якщо домінування загальнонаціональних партій сприяє інтеграції держави, то посилення впливу регіональних партій створює передумови до дезінтеграції.

Особливе загострення проблеми політико-економічного сепаратизму мало місце на початку посткомуністичної трансформації 1992-1993 рр., коли здійснювалися спроби відродити Донецько-Криворізьку Республіку, створити на основі Автономної Республіки Крим, Одеської, Миколаївської, Херсонської областей регіональну групу з власни-

ми структурами управління, на основі Донецької та Луганської областей – регіональну автономію [7].

В цілому, питання політико-економічної дезінтеграції України пов'язані з: 1) триваючим розпадом інститутів централізованої системи; 2) прагненням регіонів уникнути невігідної для них системи міжрегіональних відносин та відносин "центр-регіон", що відтворюють нееквівалентність фінансових стосунків; 3) впливом процесів глобалізації та регіональної інтеграції.

Емпіричний аналіз проблеми дезінтеграції

Результатом лібералізації та структурної адаптації економіки стала фактична зміна геополітичної позиції України в світовій економічній системі. Якщо у 1990 році на першому місці в експорті України знаходилася продукція машинобудування, то у 1999 році – чорні метали (46%) та мінеральні добрива (8%). Отже, українська економіка пересунулася до сировинної ніші світового економічного простору. Інтегрована у минулому до економіки Радянського Союзу, економіка України стала більш відкритою і залежною від зовнішніх чинників (табл. 2).

Логічним та природним наслідком цього являється розподіл регіонів України на такі, що мають перспективи співпраці зі світовими метрополіями, і ті, що опиняються поза колом їх інтересів, створюючи зону відчуження – периферію. До перших можна віднести Західну та Східну регіональні групи, до других – Центральну та Південну. Існування в рамках одної країни територій, орієнтованих на різні товарні монополії, включених та невключених до світового розподілу праці, створює прецедент їх тяжіння до псевдоцентрів. Як результат, формуються передумови розвитку політичного та економічного сепаратизму.

Регіональна нерівномірність в Україні, що обумовлена різним гео економічним позиціонуванням територій, поступово посилюється. Методологія

Таблиця 2

Динаміка експорту, ВВП та зовнішнього боргу

Рік	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Борг/ВВП	2,2	11,2	20,5	21,8	20,7	23,5	27,6
Борг/Експорт	4,4	28,9	55,4	57	59,4	76,6	85,4
ВВП	100	85,8	62,8	50,6	40,6	37,4	35,7

Таблиця 3

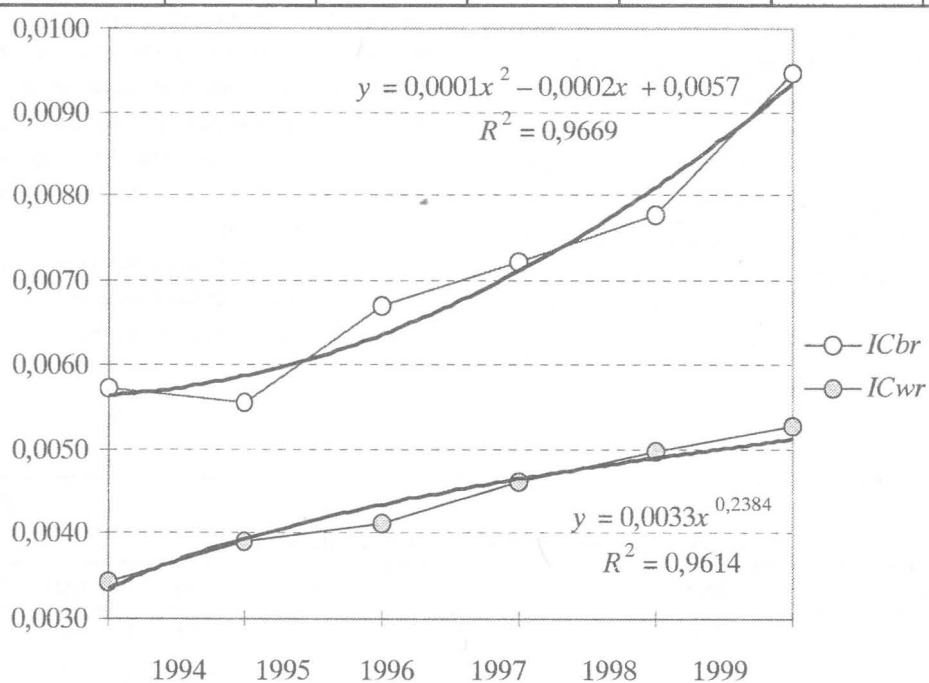
Коефіцієнт Тейла:
загальний, міжгруповий та внутрігруповий

Роки	IC_{br}	IC_{wr}	IC
1994	0,0057	0,0034	0,0092
1995	0,0055	0,0039	0,0094
1996	0,0067	0,0041	0,0108
1997	0,0072	0,0046	0,0118
1998	0,0078	0,0050	0,0128
1999	0,0095	0,0053	0,0147
Темпи зростання 1994-99 рр.	1,65	1,53	1,61

Таблиця 4

Структура IC_{wr}

Регіональна група	1994	Частка, %	1995	Частка, %	1996	Частка, %
Західна	0,001196	34,83	0,000845	21,71	0,000677	16,47
Східна	0,000249	7,24	0,001056	27,12	0,001429	34,77
Центральна	0,000785	22,86	0,000968	24,84	0,00116	28,22
Південна	0,001204	35,07	0,001025	26,33	0,000844	20,54
Разом	0,003434	100	0,003894	100	0,00411	100
Регіональна група	1997	Частка	1998	Частка, %	1999	Частка
Західна	0,000571	12,37	0,000547	10,98	0,000862	16,36
Східна	0,001845	40,02	0,001803	36,21	0,002204	41,84
Центральна	0,001448	31,40	0,00182	36,54	0,001165	22,11
Південна	0,000748	16,21	0,000811	16,27	0,001037	19,69
Разом	0,004611	100	0,004981	100	0,005268	100

Динаміка міжгрупової (IC_{br}) та внутрігрупової (IC_{wr}) регіональної дивергенції в Україні

оцінки подібної тенденції ґрунтується на використанні коефіцієнта Тейла (IC). Методика формування, аналізу і приклади використання коефіцієнта зустрічаються в роботах Batty 1976, Walsh and O'Kelly 1979, Hansen 1995, Terrasi 1999 [8-11]. Емпіричні дослідження, проведені на основі коефіцієнта Тейла, демонструють високу достовірність отриманих результатів.

Для збору інформації по валовій доданій вартості (ВДВ) та кількості населення в регіонах України (оцінка валової доданої вартості регіонів за 1994-1995 рр.) проведена авторами на основі методичного забезпечення, яке розроблено Держкомстатом [12]). В ході аналізу використовувалися дані Державного комітету статистики України, Інституту реформ за 1994-1999 роки). Часовий горизонт аналізу обмежувався наявною статистичною інформацією.

Отримані результати свідчать, що протягом 1994-1999 рр. в Україні спостерігалася дивергенція економічного простору (табл. 3). Найбільше зростання мало місце в 1998 році. Темп зростання загальної дивергенції склав 1,61. Якщо дійсно спостерігається більш швидке зростання між групою, ніж внутрігрупової регіональної нерівномірності, оцінка має відповідати наступним співвідношенням (IC_t – загальний коефіцієнт Тейла для року t , IC_{br} та IC_{wr} – відповідно міжрегіональний та внутрірегіональний коефіцієнти): 1) $IC_t > IC_{t-1}$ (зростання регіональної нерівномірності); 2) темп зростання $IC_{br} >$ темп зростання IC_{wr} . До речі, співвідношення $IC_t > IC_{t-1}$ прослідковується на всьому проміжку часу (див. рисунок).

Темпи зростання відповідають висунутій гіпотезі ($IC_{br} > IC_{wr}$): зростання внутрірегіональної нерівномірності становить 1,53, міжрегіональної – 1,65.

Внутрірегіональна нерівномірність характеризується високим рівнем у східній групі. Мінімальна частка даної групи у IC_{wr} склала 0,07 у 1994 р., максимальна – 0,42 у 1999 р. В той же час частка західної групи знизилася з 0,35 до 0,16 (табл. 4).

Аналіз тенденцій розвитку нерівномірності (див. рисунок) свідчить про те, що: 1) динаміка внутрірегіональної дивергенції уповільнена; 2) прискорюється міжгрупової дивергенція.

Таким чином, в економіці України спостерігаються відцентрові тенденції: Центр не може регулювати економічний розвиток регіонів у достатній мірі, і розпочинається процес формування регіональних груп з потужними псевдоцентрами, якими виступають Львів, Київ, Харків та Дніпропетровськ. Вони перетворюються на сили інтегрування ареалів ближнього економічного простору, центрів фінансових, товарних потоків. Зауважимо, що для Півдня центри тяжіння наявно не окреслені.

Одним із системних чинників подібних тенденцій є той суттєвий тиск, що відчувається регіонами України з боку “силового поля” європейського та російського полюсів. Через це в орбіту його впливу втягуються прилеглі території, закріплюючи *de facto* відповідні регіональні групи.

У контексті спільних лінгвоетнічних та культурно-історичних аспектів привертає увагу вплив Росії на східну групу регіонів. Внаслідок прямої підпорядкованості загальносоюзним міністерствам цей регіон сильно залежав від зв'язків з російською економікою. Статистичні дані доводять, що в умовах перехідного періоду залежність даної групи від зовнішніх факторів продовжує залишатися досить суттєвою, зокрема від поставок газу, експорту, прямих іноземних інвестицій (табл. 5).

Таблиця 5

Групової питома вага (%)

Регіональна група	ВДВ регіонів		Споживання газу регіонами		Експорт регіонів		Прямі іноземні інвестиції	
	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999
Західна	15,22	14,73	19,00	16,47	8,06	8,01	17,09	15,59
Східна	41,44	43,22	45,60	50,73	65,84	64,32	26,78	33,70
Центральна	29,17	27,31	22,30	24,21	16,41	14,94	32,34	33,13
Південна	14,17	14,74	13,10	8,59	9,69	12,73	23,79	17,58
Коефіцієнти кореляції з ВДВ регіонів	–	–	0,893	0,873	0,900	0,933	0,910	0,901

Так, східна група, яку складають лише п'ять регіонів, виробляє найбільшу частину валової доданої вартості в країні – у 1996 р. 41,44% від загальної суми, у 1999 р. – 43,22%. Особливе місце посідає залежність регіонів даного ареалу від обсягів споживання газу – питома вага даної групи в споживанні склала 50,73% в 1999 р. Східна група забезпечує найбільші надходження валюти до країни (64,2%). Таким чином, у порівнянні з іншими регіональними групами, східна група є одночасно і найбільш економічно потужною і найбільш залежною від зовнішніх факторів. Тому не дивно, що східні регіони найгучніше виступали з вимогами більшої автономії, а прояви політико-економічного сепаратизму промислово розвинутої регіональної групи обумовлюються її небажанням ділитися виробленим продуктом з біднішими групами [12].

Російський вектор впливу на територіальну цілісність

Природний газ є найбільш важливим енергетичним елементом для української економіки, його споживання становить 50% від первинного споживання енергоносіїв. Крім того, залежність від імпортованого газу є найвищою серед всіх енергоносіїв: у 1999 році необхідно було імпортувати 62 млрд. м³ газу для забезпечення споживання, яке становило 80 млрд. м³. Тобто 77% споживання забезпечувалося імпортом [14]. Залежність від імпорту природного газу є основною причиною торговельного дефіциту України з часів проголошення незалежності. З іншого боку, газова галузь дає економіці найбільші доходи від експорту, що являють собою надходження від транспортування російського газу до Центральної Європи.

Східна група регіонів спожила у 1999 р. 40 млрд. м³ газу, при тому, що імпорт з Росії склав 75% від загальної суми споживання. Стратегічно повна та одностороння залежність групи від імпорту енергії з Росії представляється загрозою для перспектив розвитку інтегрованості держави.

Не викликає сумнівів, що значні обсяги газових боргів, створених українською стороною, та стратегічна залежність від природного ресурсу можуть призвести до їх конвертації з правом участі у масштабній приватизації спокусливих підприємств [15]. Крім того, якщо врахувати концентрацію стратегічних підприємств у східній частині України, то слід очікувати посилення інтересу Росії до українського Сходу. Російський капітал вже розпочав проникнення на стратегічні українські

підприємства і став повноправним суб'єктом відносин власності. Прикладами є входження російського капіталу на Надвірнянський нафтопереробний завод, купівля Лисичанського нафтопереробного заводу тощо.

З огляду на вищесказане можна зробити висновок, що рух іноземного капіталу в східну регіональну групу відбувається здебільшого з боку Росії. За даними Держкомстату, прямі російські інвестиції в східній групі регіонів склали 18% від загального обсягу. Участь російських інвесторів проявилася в таких галузях, як хімічна промисловість, машинобудування, металообробка, внутрішня торгівля. В той же час у східній регіональній групі 38% спільних підприємств створено за участю російської сторони, можна казати про пріоритетність даної групи регіонів для російських інвесторів.

Відтак, існує небезпека перетворення держави на країну з неокolonіальним статусом, яка повно залежить від нового російського капіталу, що приводить до дезінтеграції політико-економічного простору України. Наступним кроком Росії вже може стати розширення впливу на іншу частину території і прийняття територіальною інтеграцією нових форм під впливом інтересів російських кланово-фінансових груп.

Ситуація, що склалася у Східному регіоні у сфері споживання газу, приватизації, залучення іноземного капіталу, потребує, на нашу думку, пильної уваги та осмислення. Оскільки російські транснаціональні компанії, в основу яких зазвичай закладено кримінальний капітал, стають власниками підприємств Сходу України, то цілком імовірно, що вони матимуть можливість за українські ж гроші впливати на українську політику на Сході. Високі прибутки нових хазяїв підприємств дають змогу “фінансувати” деяких українських аналітиків, політичних та громадських діячів, ЗМІ і за їх допомогою розвивати на українському Сході потужну неокolonіальну модель.

Таким чином, сьогодні посилюється вплив російського фактора на політику та економіку Сходу України. Це призводить до територіальної дезінтеграції та утворення неокolonіальної регіональної групи. Одним із сценаріїв подальшого політико-економічного розвитку може стати втягнення України до Союзу Росії та Білорусі, Євразійського Економічного Співтовариства, Договору про колективну безпеку і до перетворення України у “буферну зону”.

Висновки

В роботі доводиться, що: 1) на початок посткомуністичної трансформації сформувалися необхідні соціокультурні та політико-економічні передумови сучасного розвитку територіальних дезінтеграційних процесів; 2) розвиваються тенденції стиснення економічного простору, що обумовлено дією зовнішніх політичних та економічних факторів; 3) посилюється тиск російського фактора на дезінтеграцію політико-економічного простору сьогодні на Сході України; 4) створюються завдяки закріпленню російського капіталу на Сході передумови впливу Росії на перебіг системних перетворень в Україні, що сприяє посиленню міжрегіональної нерівномірності.

Отримані висновки обумовлюють необхідність розглянути можливі заходи мінімізації ризиків формування тенденцій сепаратизму та дезінтеграції. В теорії існує декілька шляхів вирішення ситуації політико-економічної дезінтеграції.

Перший передбачає посилення державної влади, використання адміністративних важелів, у тому числі і в економічній сфері, для "прив'язки" регіонів до центру. За цих умов центр спрямовує свої зусилля на зменшення різниці у соціально-економічному стані регіонів, або, якщо є достатня кількість ресурсів, на включення регіональних периферійних груп в загальну економічну систему країни.

Другий шлях постає у реалізації такої політики держави, яка не перешкоджає притягненню регіонів до економічних ядер поза державними кордонами. Це є шляхом відмови від неефективних зв'язків з наступною інтеграцією регіонів в "рідні" структури. Він передбачає два сценарії. В рамках першого – для регіонів створюються спеціальні умови для співпраці (вільні економічні зони, митні союзи). Реалізація такого сценарію, безсумнівно, приведе до зміцнення економічного потенціалу і буде перешкоджати відцентровим тенденціям. За цих умов, однак, існує загроза розвитку другого сценарію, за яким ситуація може розвиватися у конфліктних формах політико-економічної дезінтеграції.

Третій шлях може бути реалізовано, якщо будуть існувати умови економічної інтеграції країни в утворення, що мають диверсифіковану структуру економіки та багаті ресурси. Це має відбуватися таким чином, щоб окремі галузі такої структури включили до себе всі регіони і добудували недостатні ланцюжки в периферійних групах. Успішними прикладами такої інтеграції є програма входження до євро-атлантичного співтовариства.

Процес євроінтеграції України набуває домінуючих та конструктивних ознак. Істотне поживлення зовнішньоекономічних відносин України з євроатлантичним співтовариством відображає вже не стільки з'ясування мотивацій та узгодження певних позицій, уявлень, намірів, скільки взаємне прагнення перейти до їх реалізації. Це цілком відповідає загальній зовнішньоекономічній стратегії України, її прагненню підвищити ефективність зовнішньоекономічної політики.

Вітчизняна політична еліта свідомо чи несвідомо відчуває проблеми міжрегіональної динаміки. У цьому аспекті вектор Росії справедливо сприймається як чинник майбутнього уповільнення дезінтеграції. Сьогодні проникнення російського фінансово-економічного капіталу на економічний простір України закріплює дезінтеграційні тенденції. Однак його подальша експансія на Захід України цілком логічно призведе до посилення регіональних інтеграційних процесів. Тим більше, що приватні інтереси російських та українських олігархів ідентичні. Парадоксально, але це є констатацією співпадіння приватних та загальнодержавних інтересів. За економічним злиттям буде мати місце злиття політичне з перевагою інтересів російської олігархічної влади. Отже, для створення передумов розвитку іншого сценарію, який би протистояв дезінтеграційним тенденціям, має реалізуватися політико-економічна модель євроінтеграції, що має забезпечити певну політико-економічну збалансованість.

Література

1. Смолянюк В. Військове співробітництво України і Росії між полюсами реальності та ірреальності (геополітичний аналіз) // Людина і політика. – 2000. – № 2. – С. 45-56; Кириченко В. Українсько-російські відносини: час для дій // Віче. – 1999. – № 3. – С. 137-139; Пашков М. Земные проблемы на фоне "космической встречи" в Днепропетровске // Зеркало недели. – 2001 – № 6. – С. 4.
2. Arel D. Federalism and the Language Factor in Ukraine // Paper presented at the Annual Meeting of the American Association of the Advancement of Slavic Studies. – 1992. – November.
3. Wilson A. The Donbas Between Ukraine and Russia: The Use of History in Political Disputes // Journal of Contemporary History. – 1995. – № 30. – P. 265-285.
4. Dolishnii M. Regional Aspects of Ukraine's Economic Development // The Ukrainian Economy: Achievements, Problems, Challenges. – 1992.
5. Коропецький І. Економічні праці: Збірник вибраних статей. – К.: Смолоскип, 1998. – 416 с.
6. Томенко М. Особливості національної виборчої кампанії // Політичний портрет України. – 1998. – № 21. – С. 6-17.
7. Антонюк О. Національно-державні інтереси України в етнополітичній сфері // Нова політика. – 2000. – № 4. – С. 18-22.

8. Terrasi M. Convergence and divergence across Italian regions // *The Annals of Regional Science*. – 1999. – № 33. – P. 491-510.
9. Hansen N. Addressing regional disparity and equity objectives through regional policies: a skeptical perspective // *The Annals of Regional Science*. – 1995. – № 74. – P. 89-104.
10. Batty M. Entropy in Spatial Aggregation // *Geographical Analysis*. – 1976. – № 8. – P. 1-21.
11. Walsh J., Webber M. An information theoretic approach to measurement of spatial inequality // *Environment and Planning*. – 1979. – № 10. – P. 267-286.
12. Методологические положения по статистике. – М.: Логос, 1996. – Вип. 1.
13. Україна: уроки та перспективи ринкових реформ. Форум практичних економістів / За ред. В. Кушерця. – К.: Знання, 2000. – С. 157-189.
14. Птрусик Я. Енергозбереження у паливнодефіцитних регіонах України (на прикладі Хмельницької області) // *Регіональна економіка*. – 2000. – № 2. – С. 142.
15. Еременко А. “Газпромовки” – 2, или некоторые любят погорячей... // *Зеркало недели*. – 2001. – № 5. – С. 9.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2002